

UMUMIY O`RTA TA`LIM MAKTABLARIDA DIZAYN SAN`ATI O`QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

To'laganov Jaxongir

Dizayn san'ati bo'yicha ilmiy izlanish

olib boruvchi QDU o'qituvchisi

Annotatsiya: Dizayn-bu asli inglizcha deign sozidan olingan bolib, loyixalash, chizish, oylab topish hamda loyixa, reja, rasm manolarini bildiradi. Dizayn iborasi buyumlarni loyixalash bilan bogliq bolgan yangi faoliyat turini bildiradi. XX asrning boshlarida dizayn aloxida turi sifatida vujudga keldi va rivojlana boshladi. Hozirgi kunda Dizayn jamiyatni murakkab yashash jarayoniga mos keluvchi buyumlar muhitining maqsadga muvofiq keladigan namunalarini yaratish bilan shugullanadi. Bazan dizayn deganda uning ayrim bir soxasi, masalan: sanat buyumlarining estetik xossalarini loyixalashgina tushuniladi.

Kalit so'zlar: dizayn, amaliy bezak, loyiha, reja, modellashtirish, kulolchilik, chizma, estetik xossa, badiiy tasvirlar, bezaklar, rangtasvir, xomashyo, innovatsion ta'lim, bo'yoq, qalomtarosh, rassommchilik, rangbaranglik, umumga'lim metodlari, tasviriy san'at

Abstract: Design is derived from the English word deign, which means to design, draw, invent and design, plan and draw. The design term refers to a new activity related to product design. In the early twentieth century, design emerged as a separate genre and began to evolve. Today, design is about creating target models of the product environment that are

relevant to the complex life processes of society. Sometimes design involves only one area, such as designing the aesthetic features of works of art.

Keywords: design, practical decoration, project, plan, modeling, pottery, drawing, aesthetic texture, artistic images, decorations, painting, raw materials, innovative education, paint, tinting, painting, colorfulness, general education techniques, Fine Arts

Аннотация: Дизайн происходит от английского слова deign, что означает проектировать, рисовать, изобретать и проектировать, планировать и рисовать. Термин дизайн относится к новому виду деятельности, связанному с дизайном изделий. В начале XX века дизайн выделился как отдельный вид и начал развиваться. Сегодня дизайн занимается созданием целенаправленных моделей среды продукта, которые вписываются в сложные жизненные процессы общества. Иногда дизайн относится только к одной области, например, к проектированию эстетических свойств произведений искусства.

Ключевые слова: дизайн, прикладное украшение, проект, план, моделирование, керамика, рисунок, эстетическое свойство, художественные изображения, украшения, живопись, сырье, инновационное образование, краска, карандаш, живопись, колористика, общеобразовательные методы, изобразительное искусство

O'quvchilarning dizaynerlik qobiliyatlarini rivojlantirishda Tasviriy sanat fanining tutgan orni. Ozbekiston Respublikasida umumiy orta va maktabdan tashqari talimni tizimli isloh qilishning ustuvor yonalishlarini belgilash, osib kelayotgan yosh avlodni manaviy-axloqiy va intellektual rivojlantirishni sifat jihatidan yangi darajaga kotarish, oquv-tarbiya jarayoniga talimning innovatsion shakllari va usullarini joriy etish maqsadida oquv texnologiyalarini rivojlantirishga alohida etibor qaratilmoqda.

Tasviriy sanat oqituvchisi, tasviriy sanatning ifoda vositalari haqida chuqur malumotga ega bolishi, turli badiiy materiallarning xususiyatlari va ulardan foydalanish yollarini mukammal egallashlari kerak. Tasviriy sanat oqituvchisining ozi qalam va boyoqlar bilan rangda ifoda etish konikmalariga ega bolish bilan birga, bu sohadagi bilimlarini oquvchilariga ham yetkaza olishi zarur.

Ayniqsa, tasviriy sanat kishilarga hayotni bilishga yordam berishi, tarixni bilishga komaklashishi, borliqdan zavq olishga, korish xotirasi, kuzatuvchanlikni ostirishi, tasavvur, tafakkur va ijodkorlikni rivojlanishiga samarali tasir korsatishi haqida keng hamda asosli malumotlar berilishi maqsadga muvofiqdir.

Tasviriy sanat asarini yaratishda tarix, adabiyot, bilologiya, geografiya, fizika, matematika kabi fanlar bilan bogiqligini korishimiz mumkin.

Yoshlarni barkamol inson etib tarbiyalashda tasviriy sanat fani alohida ahamiyat kasb etadi. Ayni paytda tasviriy sanat asarlari kishilarning his tuygulariga kuchli tasir korsatish imkoniyatiga ham egadir. Kishilar tasviriy sanat asarlarini tomosha qilish orqali, ularda ifodalangan gozallikni korish orqali oz hayotlariga ana shunday gozallikni kiritishga harakat qiladilar, asarlardagi qahramonlarni korib esa ularga oxshashga intiladilar.

Sanat asarlarida ifodalangan salbiy voqealar, xunuk xatti-harakatlarni korib, ulardan muayyan xulosalar chiqaradilar, bunday hodisalardan yiroq bolishga intiladilar.

Ayniqsa, tarixiy mavzudagi sanat asarlarini tomosha qilganda, osha davrdagi tabiat manzaralari, narsa va buyumlar, mehnat va jang qurollari, kishilar hayoti, ularning kiyimlari, urf-odatlar bilan tanishadilar, qurilishlar, binolar haqida tasavvurga ega boladilar. Hozirgi vaqtda maktablarimizning asosiy vazifalaridan biri oquvchilarda borliqni faqat ijodiy ozlashtirishga bolgan ehtiyoj va qobiliyatini shakllantirishgagina emas, balki gozallik qonunlari asosida borliqni qaytadan qurish hissini tarbiyalash hamdir. Jamiyatimizning har bir kishisi qaysi sohada ish olib borayotganligidan qatiy nazar, gozallik va nafislikni kora

olish va tushuna bilishi kerak. Oquvchilarni estetik jihatdan tarbiyalash maqsadida oqituvchi ularga tabiatdagi gozalliklarni, shakl va ranglarning turli-tumanligini korsatadi. Bolalarga quvonch, hayajon baxsh etgan tabiat gozalliklari, soz bilan tasvirlab bolmas rang birikmalari uzoq vaqtlargacha ularning xotirasida qoladi.

Manzara, daraxtlar, barglar va gullarning oziga qarab rasmini chizish, ularning oziga xos xususiyatlarini organish orqali bolalar tabiatga koproq qiziqadigan boladilar. Bunday darslar bolalarga dunyoni keng va atroflicha kora olishga, shuningdek, korish orqali olgan taassurotlari doirasini kengaytirishga, narsalar haqida aniq va toliq tushunchalar hosil qilishga yordam beradi.

Rasm chizish jarayonida bolalar narsalarning shakli, mutanosibligi, fazodagi holati, rangi va och-toqlik nisbatlarini diqqat bilan organadilar. Tasviriy sanat mashgulotlari oquvchilarning korish orqali idrok etishini ostiradi. Koz orqali idrok etishni rivojlantirish deganda biz maqsadga muvofiq kuzatish qobiliyatini tushunamiz, yani narsa va hodisalarni solishtirish, ularning farqi va umumiy tomonlari va tashqi korinish jihatdan klassifikasiyalashni anglaymiz. Songgi paytlarda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar shuni korsatmoqdaki, odamlar tashqaridan olayotgan har qanday malumotlarning 90% dan ortiqrog`ini ko`z bilan ko`rish orqali oladilar.

Bu kishilar hayotida kozning ahamiyati beqiyos katta ekanligini korsatib turibdi va u koz faoliyati bilan bogliq bolgan talim va tarbiyaviy ishlarni rivojlantirishni taqozo etadi. Maktabda koz xotirasini rivojlantirishda tasviriy sanat fani kop imkoniyatlarga ega. Shu nuqtai nazardan qaraganda, tasviriy sanatning kishilar hayotidagi orni yanada oydinlashadi.

Shunday qilib, maktabda tasviriy sanatni oqitish orqali bir qator talim va tarbiyaviy vazifalar amalga oshiriladi. Bu vazifalarni amalga oshirish oquvchilar tafakkurini rivojlantirish imkonini beradi, ularning tevarak-atrof haqidagi tushunchalarini umumlashtiradi va chuqurlashtiradi.

Maktabda tasviriyl sanatni oqitish realistik rasm chizishni orgatishni, uning hayotda kishilarga qanday foyda kettirishini atroflicha korsatib berishni maqsad qilib qoyadi. Oqituvchi suhbat jarayonida rasm chizishni bilish har qanday mutaxassislikda qol kelishini tushuntirib beradi. Buni u hayotdan olingan misollar, madaniyat arboblarning fikrlari asosida bayon qiladi.

Rassomlar oz asarlarida hayotni qanday korsalar oshanday emas, balki undagi alohida etiborga molik, xarakterli korinishlarni tanlab oladilar, etiborsiz, ikkinchi darajali korinishlarni tushirib qoldiradilar, eng muhimlarini esa borttirib korsatadalar. Tanlash va borttirish orqali rassomlar narsa va hodisalarning kishilar tafakkuri va hissiyotlariga samarali tasir korsatishiga erishadilar. Rassom borliqni shunchaki biladigan kishigina emas, balki u avvalo, boy tasavvur va tafakkur qilish qobiliyatiga ega bolgan ijodkordir. U o`z ijodida borliqni shunchaki aks ettiribgina qolmay, balki unga asoslangan holda nimalarnidir ozi oylab topadi, tasavvur etadi va toqiydi.

Umumiy o`rta talim maktablari Tasviriyl sanat oquv rejasida Dizayn sanati ga ajratilgan soatlarni organish (7-sinf taqvim mavzu rejasi misolida)

Sanatda oqim va yo`nalishlar.	3
Impressionizm uslubida manzara ishlash.Puantilizm.	1
Kubizm uslubida natyurmort ishlash.	1
Tasviriyl sanatda ramziyl belgi va geraldika.	2
Nazorat ishi - 1	1
O`zbekistonning amaliyl bezak sanati da ramziyl shakllar.	2
O`zbekiston naqsh ramzlari.	2
Amaliyl bezak sanati ning obrazli tizim	3
Dizayn sanati.	2

Sharq memorligi.	3
Nazorat ishi-3	1
Men istagan shahar.	1
Kitobat sanati.	1
O`zbekiston kitob grafikasi sanati.	2
Kitob grafikasi sanatining badiiy-grafik elementlari.	2
Nazorat ishi - 4	1
Kitob illustratsiyasi.	1
Kitob maketi.	2

7-sinf taqvim mavzu rejasida Dizayn san'ati mavzusiga 1-soat ajratilganligini ko'rishimiz mumkin. Ushbu ajratilgan 1 soat o'quvchilarda mavzuni to'liq tushunishlari uchun kamligini hisobga olgan holda, ushbu mavzuni boshqa mavzular va boshqa fanlar bilan uzviy integratsiyalashtirgan holda tashkil etish lozim

Dizayn sanati darslarini O`zbekistonning amaliy bezak sanati mavzulari bilan boglagan holda, milliy an'anaviy amaliy bezak namunalarini hozirgi kun bezaklari bilan uygunlashgan holda darslarda tushuntirishlar olib borish, doimiy tarzda organib kelingan naqsh elementlari bilan zamonaviy naqsh elementlarini boglagan holda darslarni tashkil etish maqsadga muvofiq boladi.

O`zbek kulolchilik asarlarini ishlash jarayonida yangicha usullar va yangi dizayn namunalarini qollagan holda jahon talablari, hamda dunyo sanati ihlosmandlarini qiziqтираoladigan darajada ijodiy asarlarni yaratish, mamlakatimizning milliy buyumlarini jahon bozoriga olib chiqib koz koz qilish. Bundan tashqari barcha amaliy sanat darslarini zamonaviy talqinda dizayn sanati bilan chambarchas boglagan holda darslarni tashkil etish oquvchilarning fanga bolgan qiziqishlarini oshiradi va buning natijasida anaviy hamda zamonaviy dizayn sanati bilan tanishib oladilar.

Dizayn sanati darslarini memoriy manzara, men istagan shahar mavzulari bilan ham boglagan holda darslarni tashkil etish orqali hozirgi kun zamonaviy arxitektura sanatida bolayotgan yangiliklar, yangi goyalar, yangi usullar orqali oquvchilarning bilimlarini oshirish mumkin boladi. Hozirgi shiddatkor zamonda arxitektura sanati yuqori tezlikda ozgarib bormoqda, zamonaviy binolar, zamonaviy qurilishlar barpo etilmoqda, ushbu jarayonlarda oquvchilarga milliy ruhda qurilgan binolarni darslar davomida misol tariqasida korsatish va bazi zamonaviy binolarni tashqi korinishini milliy bezaklarimiz orqali bezashni darslarda tashkil etsak, oquvchilarga zamonaviy hamda ananaviy arxitektura haqidagi bilimlarini oshirishga erishishimiz mumkin.

7-sinf IV choragiga moljallangan kitobat sanati mavzulari bilan dizayn sanati darslarini uygunlashgan holda tashkil etish orqali kitoblarni muqovasini bezash, illustratsiyalar yaratish, kitoblarning ichki qismini bezash va boshqa dizayn ishlarini bajarishni organishlarini tashkil etish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdirasilov S. Tasviriy san'at metodikasi. O'quv qo'llanma T.: Ilm-Ziyo 2006
2. Abdurasulov S. Tolipov N. "Rangtasvir" Toshkent -2005 yil
3. Abdirasilov S.F. "Tasiriy san'at o'qitish metodikasi" Toshkent-2012 yil.
4. Boymetov.B Tolipov N. "Maktabda tasviriy san'at to'garagi" T. 1995.
5. Bulatov S. "Xalq amaliy bezak san'ati". 1991 yil. T.
6. B. Boymetov, Qalamtasvir. Pedagogika institutlari va universitetlari talabalari uchun o'quv qo'llanma. Toshkent, 1997.

7. Umumiy o'rta ta'limning MILLIY O'QUV DASTURI. Tasviriy san'at va chizmachilik.
8. PISA TADQIQOTIDA KREATIV FIKRLASHNI BAHOLASH DOIRASI. Toshkent - 2020.
9. Ishmuhamedov R. J, Yuldashev M.A, "Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar". T.: "Nihol", 2013.
10. Rustamova N. Mediata'lim va mediamadaniyat: nazariya va amaliyot. – T.: "Muharrir", 2015.